

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація.

Здійснено аналіз бюджетного фінансування видатків на соціальну сферу та соціальний захист населення в розрізі зведеного, державного та місцевих бюджетів. Проаналізовано темпи зростання окремих видів видатків зведеного, державного та місцевих бюджетів.

Ключові слова: соціальне забезпечення, бюджет, видатки, прожитковий мінімум, фінансовий механізм.

Summary

The analysis of budget funding allocations for social services and social protection in the context of consolidated, state and local budgets. Analyzed the growth rates of certain types of consolidated, state and local budgets

Key words: social security, the budget, expenses, cost of living, financial mechanism.

Вступ

На сучасному етапі економічного розвитку України особливого значення набирає формування і впровадження ефективної системи соціального захисту, яка буде спроможна усунути ризики соціального характеру у суспільстві.

Метою дослідження є аналіз діючої практики фінансування соціальних гарантій та з'ясування дієвих механізмів державного управління фінансовими ресурсами у сфері соціального захисту населення.

Основна частина

Головним джерелом фінансування витрат на соціальний захист населення виступає Державний бюджет. Бюджет, як внутрішній засіб управління уряду, забезпечує вибір оптимального способу витрачання коштів. За Бюджетним кодексом України до видатків, що здійснюються з нього, належать видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. [1].

Бюджетний механізм управління у сфері соціального захисту населення являє собою сукупність методів, засобів, важелів та інструментів впливу на виконання програм соціального захисту за допомогою коштів бюджету. [5].

Загальний обсяг і рівень гарантій соціального характеру є показником цивілізованості держави. Будь яка країна спроможна будувати свою соціальну політику та впроваджувати її на практиці відповідно до розроблених критеріїв та нормативів, які впливають на частку соціальних виплат у структурі бюджетів.

За останні три роки (2014-2016 рр.) стала помітною тенденція до зниження темпів зростання видатків зведеного, державного та місцевого бюджетів порівняно з 2010-2014 рр. Значно скоротилися темпи зростання видатків місцевих бюджетів, з яких фінансується більша частина соціально-культурної сфери. Темпи зростання видатків державного бюджету також уповільнилися.

Частка видатків на соціальну сферу та соціальний захист населення у структурі всіх видатків Зведеного бюджету України скоротилася із 109,3 у 2014 р. до 103,8 у 2016 році [2, с. 5-10].

Прожитковий мінімум є базовим державним соціальним стандартом та державною соціальною гарантією забезпечення мінімальних потреб людини, на основі якого визначаються розміри більшості показників соціального блоку бюджету та розробляються державні соціальні програми. Склад споживчого кошика в Україні був затверджений ще в 1992 р. і відтоді практично не переглядався.

Аналіз вітчизняної практики свідчить, що мінімальна заробітна плата не виконує роль соціального стандарту оплати праці, а є технічним нормативом для розрахунку заробітної плати у

бюджетній сфері відповідно до можливостей видаткової частини бюджету. Іншою державною соціальною гарантією є мінімальна пенсія за віком. За даними Державного комітету статистики України, кожний сьомий пенсіонер отримує пенсію у розмірі прожиткового мінімуму або нижче.

Поряд із поняттям «прожитковий мінімум», який, згідно із законодавством, призначений для надання всіх видів соціальної допомоги, зберігається також поняття «рівень забезпечення прожиткового мінімуму», що використовується для розрахунку виплат допомоги малозабезпеченим сім'ям. Рівень забезпечення прожиткового мінімуму є традиційно нижчим за сам прожитковий мінімум.

Аналіз механізму використання прожиткового мінімуму як базового соціального стандарту дозволяє зробити такі висновки:

- застарілою залишається система розрахунку прожиткового мінімуму;
- при встановленні розміру прожиткового мінімуму в країні не враховуються регіональні відмінності цін на товари;
- на сьогоднішній день прожитковий мінімум використовується лише для встановлення розміру державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам;
- водночас прожитковий мінімум став засобом порушення та обмеження соціальних прав, адже натомість здійснювати оптимізацію бюджетних коштів на пільги та інші витрати за допомогою прожиткового мінімуму, держава мінімізує зобов'язання перед пільговими категоріями.

Слід зазначити, що в Україні переважна більшість соціальних виплат прив'язана до розміру прожиткового мінімуму, тоді як у країнах-членах Європейського Союзу вони виплачуються з урахуванням попереднього заробітку стандартного отримувача, яким є чоловік з дружиною та двома дітьми [3, с. 186].

Однією з основних складових бюджетного забезпечення соціальних гарантій населення виступає фінансове планування та прогнозування.

Фінансове планування належить розглядати як складову управління. В умовах браку бюджетних коштів україн необхідним є застосування у бюджетній практиці програмно-цільового методу як одного з фінансових методів управління та інструментів ефективного використання бюджетних ресурсів. Цей метод являє собою інструмент планування бюджету на середньострокову перспективу [5, с. 21-22].

Прогнозувати майбутні соціальні видатки та джерела фінансування існуючої системи соціального захисту, оцінювати їх вплив на зведений бюджет дозволяє модель соціального бюджету як один із інструментів бюджетного планування, побудованих за програмно-цільовим методом [5].

Другим блоком фінансового механізму забезпечення в країні соціальних гарантій, його підсистемою є бюджетне регулювання, яке виявляється в можливостях встановлення певних пропорцій розподілу соціальних гарантій.

Співвідношення працездатного населення, внески якого беруть участь у формуванні бюджету Пенсійного фонду, та одержувачів виплат за рахунок його коштів становить менш ніж 1,5:1.

На всіх стадіях бюджетного процесу, особливо на стадії його виконання, важливим є застосування механізмів внутрішнього фінансового контролю та аудиту. Державний фінансовий контроль забезпечує раціональне використання фінансових і матеріальних ресурсів. Певну роль при цьому відіграє і бухгалтерський облік, зокрема, бюджетний, як система, що забезпечує інформаційну базу та є підґрунтям прийняття управлінських рішень для покращення якості реалізації державою своїх основних соціальних функцій [5].

Реформування фінансової системи в частині Податкового кодексу України містить також соціальну складову. Важливим проявом дотримання принципів соціальної справедливості в Податковому кодексі є встановлення податків та зборів відповідно до платоспроможності платника податків.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів доцільно зосередити фінансовий механізм державного управління соціальним захистом населення на застосуванні наступних методів:

- поєднання бюджетного регулювання та бюджетного забезпечення, як методів впливу бюджету на забезпечення соціальних гарантій;

- продовження застосування програмно-цільового методу формування бюджету як чинника вдосконалення механізму продуктивного управління фінансовими ресурсами, які спрямовуються на соціальну сферу;
- введення системи державних соціальних стандартів для вирахування розмірів видаткової частини Державного та місцевих бюджетів;
- застосування "механізму множинності податків", проведення розмежування фінансово-податкових відносин між різними ланками бюджетної системи;
- проектування доцільних моделей соціального бюджету, які зможуть забезпечити системний підхід до прогнозу видатків на соціальну сферу та їхнє фінансування, виходячи з вартості соціальних послуг;
- здійснення удосконалення розподілу міжбюджетних трансфертів на соціальне забезпечення шляхом внесення змін до методики формульного розрахунку;
- перехід від розрізненого визначення обсягів фінансування соціальної сфери за окремими напрямками до формування їх у соціальному блоці;
- формування проектів соціальних бюджетів на регіональному рівні враховуючи міжрегіональний характер зв'язків і забезпечення при цьому їх прозорості та відкритості;
- здійснення актуарних розрахунків за всіма видами соціального захисту;
- складання системи соціального партнерства між органами влади та недержавними структурами, приватним та неприбутковим секторами на ринку постачальників соціальних послуг, що дозволить зменшити витрати бюджету на надання соціальних послуг;
- укріплення фінансової бази органів місцевого самоврядування шляхом перегляду структури та порядку стягнення місцевих податків і зборів.

Висновки. Бюджетний механізм у сфері соціального захисту населення забезпечує розроблення, впровадження та регулювання програм та заходів для ефективного функціонування соціальної сфери та забезпечення соціального захисту населення використовуючи бюджетні кошти. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку може бути розробка досконалих та ефективних фінансових механізмів управління соціальним захистом на регіональному рівні, які б враховували, з одного боку фінансові можливості регіону, а з іншого – задовольняли державні соціальні гарантії, дозволяли уникнути соціальної напруги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI, ост. ред. від 01.01.2011 р. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/mam.cgi?nreg=2456-17>
2. Логвинюк М.П. Аналіз фінансового механізму у сфері соціального захисту та шляхи його вдосконалення в Україні / Логвинюк М.П., Маршук Л.М. // Наукова організація «Перспектива» збірник наукових праць з актуальних проблем Економічних наук – 2015. – С. 191.
3. Кривцова М. С. Шляхи підвищення державних соціальних стандартів у політиці доходів населення / М. С. Кривцова // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 4. – С. 252-259.
4. Кокіна В. Мета пенсійної реформи - забезпечена старість українців / В. Кокіна // Уряд. кур'єр. - 2011. – 15 березня. – С. 4.
5. Момотюк Л. Є. Бюджетний механізм забезпечення соціальних гарантій населення України / Л. Є. Момотюк // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10. – С. 172-181.

Логвинюк Максим Петрович - студент групи МОп-16мн, факультету менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницького національного технічного університету, max-lohviniuk2012@yandex.ua.

Науковий керівник: **Азарова Анжеліка Олексіївна** – к.т.н., професор, заступник декана факультету менеджменту та інформаційної безпеки Вінницького національного технічного університету, Вінниця.

Logvinyuk Maxim Petrovic - student of the faculty of management and information security, Vinnytsia national technical University, max-lohviniuk2012@yandex.ua.

Supervisor: **Azarova O. Angelika** – PhD, professor, Deputy dean of the Faculty of Management and Information Security of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia.